

Közszolgálati Nemzetközi Képzési Központ

Magyarország külpolitikája 1990-2010

dr. Hettyey András

Oktatási segédanyag

Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2013.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Postacím: 1581 Budapest, Pf.: 15.
Cím: 1101 Bp., Hungária krt. 9-11.,
Telefon: +36(1)432-9000
Web: www.uni-nke.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

1. Opciók a magyar külpolitika előtt	3
2. A magyar külpolitika hármaskörének prioritása: az Antall- és Horn kormányok külpolitikája .	5
3. Az első Orbán-kormány külpolitikája	14
4. A második MSZP-SZDSZ koalíció külpolitikája.....	16
5. A harmadik MSZP-SZDSZ koalíció külpolitikája	20

1. Opciók a magyar külpolitika előtt

Az 1989-90-es rendszerváltás Magyarország számára a külpolitikában is nagy fordulatot hozott. Az ország új vezetőinek el kellett döntenie, hogy a magyar kül- és biztonságpolitikát milyen keretek között képzelik el. 1990 elején több elméleti lehetőség is felmerült, amelyek közül végül az euroatlanti integráció mellett döntött a kormány.

- Átalakított szövetség a Szovjetunióval

Az Antall-kormány hivatalba lépésekor (1990. június) még mind a KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa - a közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete a hidegháború alatt), mind a Varsói Szerződés (VSZ) létezett. Ez az opció ugyanakkor csak elméleti lehetőség maradt, mivel az új politikai vezetés már nem kívánt többé a Kelet része maradni. Éppen ezért nem volt olyan számottevő politikai erő, amely ezt az utat akarta volna követni. A VSZ végül – erőteljes magyar, lengyel és csehszlovák nyomásra – 1991. július 1-én bomlott fel. A KGST két nappal hamarabb, június 28-án szűnt meg létezni. Az utolsó szovjet katona 1991. júniusában hagyta el az országot.

- Önállóság

Az önállóság gondolatának az volt a lényege, hogy a függetlenné vált Magyarország egy olyan hadsereg kialakítására törekszik, amely ellátja az ország védelmét mindennemű fenyegetéssel szemben. (Ezt a koncepciót az különbözteti meg a semlegességtől, hogy itt az ország önállóan kívánja megvédeni magát, míg a semlegességénél két nagyhatalom szembenállása biztosítja a védelmét.) Az önálló védelem koncepcióját a rendszerváltás utáni első kormány honvédelmi minisztere, Für Lajos dolgozta ki („körkörös védelem”). Ennek kialakítását a parlament azonban igen hamar elvetette, hiszen irreálisan magas forrásokat igényelt volna.

- Semlegesség

A semlegesség lehetősége 1956 óta fontos hívó szó volt Magyarországon. Ennek az opciónak ugyanakkor alapfeltétele lett volna, hogy (1) létezzen egyfajta szembenállás, amellyel szemben független az ország és (2) létezzen egy vagy több nagyhatalom, esetleg nemzetközi szervezet, mely képes garantálni ezt a függetlenséget. 1990-re azonban a Varsói Szerződés és a NATO nem tekintették már egymást többé ellenségnek, ezért a nagyhatalmak sem látták volna értelmét hazánk függetlenségét garantálni.

- Közép-európai regionális biztonsági struktúra

Az egyik leginkább figyelemreméltó választási lehetőség a térségben történő együttműködés kialakítása volt. Ennek alapjai történelmi hagyományokra tekintenek vissza: 1335-ben a lengyel, a cseh és a magyar király megkötötték a visegrádi szerződést a három királyság közti együttműködésről. A kezdeményezést Antall József vette át, és 1991 februárjában Visegrádon sor került egy csúcstalálkozóra, ahol a három ország (Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország) együttműködési nyilatkozatot írtak alá. Az együttműködésben egyértelműen a szovjet rendszertől való eltávolodást és az euroatlanti integrációhoz való közeledést nevezték meg célnak. A regionális együttműködést önálló választási lehetőségként azonban nem szabad értékelni, hiszen nem egy önálló szervezet létrehozására szerződtek ezek az országok, hanem egy közös fellépésre, hogy a nyugat-európai szervezetek részévé válhassanak. Szlovákia függetlenségével a V3-ból hamarosan V4 lett.

A visegrádi együttműködésen kívül még léteztek más térségbeli együttműködést célzó törekvések is. Ilyen volt az úgynevezett Pentagonálé (Magyarország, Jugoszlávia, Csehszlovákia, Ausztria és Olaszország részvételével), illetve ennek Lengyelországgal való kibővülése után a Hexagonálé. Ezek később a Közép-Európai Kezdeményezés nevet vették fel (CEI-Central European Initiative). Gazdasági szempontból is sikeres kezdeményezés volt a Közép-Európai Szabadkereskedelmi Övezet (CEFTA- Cenral European Free Trade Area) létrehozása 1992. december 21-én. Ezt a 3 visegrádi ország alapította meg, de hamarosan csatlakozott hozzá a térség számos állama is. A szervezet a kereskedelmi korlátok leépítése területén jelentős eredményeket ért el, s 2000-re tagjai a mezőgazdasági és az ipari termékekre vonatkozóan szinte teljes mértékben lebontották vámjaikat. Magyarország CEFTA-tagsága a 2004-es EU-integrációval szűnt meg.

- Összeurópai biztonsági rendszer

Ennek az opciónak a megvalósításához 1990 elején az EBEÉ (Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet) tűnt a megfelelő szervezetnek. Ezt tükrözte a szervezet 1990. novemberi párizsi értekezletének a dokumentuma (Párizsi charta az új Európáért), amely ünnepélyesen kijelentette Európa megosztottságának megszűnését. Ezt tovább erősítette a szintén 1990-ben elfogadott úgynevezett CFE-szerződés (Szerződés a hagyományos fegyveres erőkről), amely bizalomerősítő intézkedésekkel jelentősen enyhítette az európai katonai feszültséget. Az EBEÉ-ről azonban a délszláv válság kapcsán hamar kiderült, hogy nem rendelkezik kellő erővel, hogy egész Európában átvigye az akaratát, így ez az opció is csak lehetőség maradt.

- Euroatlanti integráció

A legfontosabb választási lehetőség a magyar vezetés számára egyértelműen az euroatlanti integráció volt. Ennek alapját az alkotta, hogy Magyarország történelme folyamán mindvégig a fejlett Nyugathoz, Nyugat-Európához tartozónak érezte magát. Ebből az is következett, hogy a négy évtizedes keleti blokkhoz való tartozás alapvetően nem volt elég ennek a szemléletnek a megváltoztatásához. Az Európai Közösséghez (EK) és a NATO-hoz való közeledés igen hamar egyeduralkodóvá vált Magyarország stratégiai reorientációs koncepciói közül. Már a rendszerváltás egyik központi célkitűzése is a fejlett, nyugati országokhoz való felzárkózás volt. Ezért érthető, hogy az 1990 nyarán hivatalba lépő első magyar kormány választása az euroatlanti integráció lett, s ezt - ritka egyetértésben - minden parlamenti párt támogatta.

2. A magyar külpolitika hármas prioritása – az Antall- és Horn kormányok külpolitikája

Az 1990-es választások után egy hárompárti koalíció (MDF-KDNP-FKGP) került hatalomra Antall József (MDF) miniszterelnök vezetésével. A külügyminiszter tisztségét Jeszenszky Géza (MDF) látta el. Az új kormány hamar megfogalmazta külpolitikai törekvéseit, Magyarország alapvető érdekeit. Ez az ún. „hármas prioritás” vagy „triád”. Ezt a hármas prioritást a következő, 1994-ben hivatalba lépő MSZP-SZDSZ-kormány is

átvette. A második kormány miniszterelnöke Horn Gyula (MSZP – 1994-98), külügyminisztere Kovács László (MSZP) volt.

1. Euroatlanti integráció: szerves kapcsolódás és részvétel a NATO-ban, az Európai Gazdasági Közösségben (1992-től Európai Közösségben), az OECD-ben (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) és az Európa Tanácsban. Ez utóbbihoz hazánk – első kelet-európai országgént – már 1990 novemberében csatlakozott. Az OECD 1996-ban vette fel Magyarországot.

2. Jószomszédi viszony a térségben: Magyarország számára szomszédos országokkal való kapcsolatok fejlesztése és javítása kiemelkedő fontosságú volt, mivel Magyarország közvetlen szomszédsága 1990-1993 között alaposan átalakult. A határainkon új államok (Ukrajna, Szlovákia, Szlovénia, Horvátország, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság) jöttek létre, szomszédaink száma 5-ről 7-re nőtt. A jószomszédi viszony a következő szempontokból is fontos volt:

a) a magyar kisebbségek védelmét ez alapozhatta meg.

b) a biztonságos, jó szomszédi kapcsolatok és az országok együttműködése jelentős gazdasági fejlődéshez vezetnek.

c) az ország euroatlanti integrációjának egyik feltétele volt az ország jó kapcsolatrendszere a szomszédaival.

3. Határon túl élő magyar kisebbségek támogatása: ez a cél a határainkon kívül élő magyarok védelmét és támogatását jelentette békés eszközökkel. Azt célozza, hogy a határon túli magyarság számára a lehető legjobb körülményeket alakítsák ki abban az országban, ahol élnek.

2.1. Az euroatlanti integráció

Csatlakozás a NATO-hoz

A rendszerváltás után igen hamar világossá vált, hogy a NATO-csatlakozás Magyarország és a térség kis államai számára az egyetlen lehetőség a további fejlődésre, illetve a biztonságuk garantálására. A NATO és a rendszerváltás utáni Magyarország közötti viszonyban határkőnek számít az 1991. augusztusi moszkvai sikertelen puccs, amely

kommunista visszarendeződéssel fenyegetett. Antall József 1991 októberében beszédet mondott az Észak-atlanti Tanácsban, amelyben kijelentette: a kormány tisztában van azzal, hogy még korai Magyarország NATO-tagságáról beszélni, de hazánk elvárja, hogy a NATO lépjen fel egy esetleges Magyarországgal szembeni agresszióval szemben. Legalább ennyire fenyegető volt Magyarország számára a délszláv háborúk 1992-es kirobbanása is. A magyar kormány folyamatosan kapcsolatban állt a brüsszeli NATO főparancsnoksággal és 1992 októberében a parlament engedélyezte a NATO AWACS-gépei számára a magyar légtér használatát. Ez jelentős előrelépésként említhető a NATO-Magyarország kapcsolatokban.

Hazánk a NATO-integráció során szorosán együttműködött visegrádi partnereivel is. A visegrádi országok 1992. májusi krakkói csúcstalálkozóján már a NATO-tagságot jelölték meg végső célként. A kelet-európai igényekre a NATO azonban egyelőre nem a tagsággal, hanem a Partnerség a Békéért (Partnership for Peace – PFP) program kidolgozásával válaszolt, amelyhez hazánk 1994 februárjában, az elsők között csatlakozott. A program keretegyezményét 1994-ben, a NATO brüsszeli csúcán hozták nyilvánosságra. A Békepartnerségi Keretegyezményben (Partnership for Peace: Framework Document) a következő alapelvek szerepelnek:

- a szerződő felek elkötelezik magukat a demokratikus intézmények és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartása mellett,

- teljesítik az ENSZ okmányainak elvárásait,

- nem támasztanak területi követeléseket más államokkal szemben,

- tiszteletben tartják a fennálló határokat,

- a vitákat békés úton rendezik.

A PpP keretein belül a felek a védelmi szféra számos területén (a honvédelmi politika és tervezés, a civil-katonai kapcsolatok, az oktatás és képzés, a katonai gyakorlatok, a katasztrófa- védelmi és elhárítási feladatok, valamint a tudományos és a környezetvédelmi kérdések) kooperációról egyeztek meg, amiből Magyarország a NATO-csatlakozás előtti években nagyban profitált. A NATO végül 1995 őszén közzétette a csatlakozás feltételeit. Ezek a következők voltak:

1. Politikai feltételek: demokratikus politikai berendezkedés, parlamentarizmus (demokratikusan választott parlament végzi a törvényhozást), haderő feletti civil kontroll. Magyarország számára külön politikai feltétel volt a szomszédos országokkal való viszonyának azonnali rendezése is.

2. Katonai feltételek: A magyar fegyveres erők modernizációja

3. A csatlakozni kívánó országoknak ki kellett nyilvánítaniuk, hogy aktívan hozzá kívánnak járulni a szövetség céljainak megvalósításához

Hazánk ezzel párhuzamosan 1995 decemberétől részt vett a NATO IFOR (később SFOR) elnevezésű többnemzetiségű béketámogató missziójában Bosznia-Hercegovinában, amely a tűzszünetet és a daytoni békeszerződés betartását volt hivatott felügyelni. Magyarország egy műszaki zászlóaljjal vett részt a misszióban, ezen felül pedig átvonulást biztosított az akcióban részt vevő államok számára, továbbá befogadó nemzeti támogatást nyújtott a Magyarországon állomásozó Ifor-szervek számára. Magyarország fontos tapasztalatokat szerzett az IFOR-keretében, és szerepvállalásával bebizonyította, hogy képes konkrét lépésekkel hozzájárulni egy európai válság rendezéséhez.

A boszniai kedvező tapasztalatoknak is köszönhetően a NATO tagországok állam-és kormányfőinek 1997. július 8-9-ei madridi értekezletén született meg a döntés, hogy 3 államot, Csehországot, Lengyelországot és Magyarországot meghívják a NATO-hoz való csatlakozásra. A tárgyalások 1997 őszén kezdődtek. Ennek során fontos lépés volt, hogy 1997 novemberében népszavazást tartottak Magyarországon a NATO-csatlakozásról, ahol 49 százalékos részvétel mellett 85 százalék igennel szavazott. A csatlakozási fázis utolsó lépéseként a NATO-tagállamok külügyminiszterei 1997 novemberében aláírták azt a jegyzőkönyvet, amely a három állam csatlakozásáról rendelkezett. A szükséges ratifikációk után hazánk 1999. március 12-én csatlakozott a NATO-hoz.

Csatlakozás az Európai Unióhoz

Hazánk és az Európai Közösség közötti első kapcsolatfelvételt 1990. július 16-18-án került sor, amikor Antall József magyar miniszterelnök Brüsszelben első külföldi útjainak egyikén találkozott Jacques Delors-ral, a Bizottság elnökével, és átadta neki a kétoldalú kapcsolatokra vonatkozó magyar álláspontról szóló memorandumot, amely már tartalmazta Magyarország majdani belépési szándékát is. A teljes jogú tagság előszobáját jelentő társulási szerződésről 1990 végén Brüsszelben tartották meg az első tárgyalási fordulót az Európai Közösség és Magyarország között.

Antall József végül egy évnyi tárgyalás után 1991. december 16-án írta alá a társulási szerződést, amely 1994. február 1-jén lépett életbe. A szerződés mindenképp a kétoldalú és egyenrangú ipari szabad kereskedelem megteremtését célozzák, melynek megvalósítása azonban időben aszimmetrikus (az EK 5 év alatt építi le az importvámokat, hazánk 10 év alatt) jellegű lett. Az Európai Megállapodások további jelentősége, hogy a kereskedelmi mellett intenzív politikai és jogharmonizációs együttműködésről is szóltak. A társulási szerződésekben a társult országok jelezték, hogy céljuk a teljes tagság elérése, de erre az EK e megállapodások keretében nem vállalt kötelezettséget, ugyanis a társulási szerződés megkötése idején az Európai Unió részéről még hiányzott a politikai akarat a közép- és kelet-európai országok integrálását illetően. Az EK ezen túlmenően megalkotta a PHARE programot, melynek keretében a társult országok jelentős pénzeket tudtak felvenni a gazdaságuk átalakítására.

A következő fontos mérföldkő 1993 júniusában következett el, amikor 1993 júniusában az Európai Tanács koppenhágai ülésén meghatározták azokat a feltételeket, melyeket a csatlakozni kívánó kelet-közép-európai országoknak teljesíteniük kell. Ezek a következők:

1. Stabilan működő demokratikus intézményrendszer, amely garantálja a jogállam és az emberi jogok érvényesülését, és biztosítja a kisebbségek védelmét, jogaik tiszteletben tartását.
2. Működő piacgazdaság, amely képes megbirkózni az Unióban lévő gazdasági versennyel
3. A tagságból eredő kötelezettségekre való képesség: az Európai Unió által kialakított összes jogszabály (acquis communautaire) átvétele, alkalmazása.

Magyarország 1994. április 1-jén nyújtotta be csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz. A csatlakozási tárgyalások hosszú folyamata végül 1996. április 26-án kezdődött el, amikor hazánk megkapta az Európai Uniótól azt a „kérdőívet”, amiben a koppenhágai kritériumokkal kapcsolatban eddig elért eredményeikről kellett beszámolniuk.

Az Európai Bizottság értékelte és 1997 júliusában közzétette a csatlakozásra váró államokról készített véleményeket. Ebben Magyarország felkészültségét megfelelőnek, jónak találta, mely a csatlakozási folyamatban való továbblépés lehetőségét teremtette meg. Ezek alapján, az 1997. december 12-13-án tartott luxembourgi Európai Tanács csúcsértekezleten Magyarország bekerült azoknak az országoknak a körébe, akikkel az EU 1998-ban megkezdte a tárgyalásokat. A tárgyalások ténylegesen 1998. március 30-án indultak el. Magyarország elvárása az volt, hogy a NATO-csatlakozáshoz hasonlóan az EU-csatlakozás is „kiscsoportos” lesz, de az Európai Tanács 1999 végén úgy dönt, hogy „big bang” lesz, vagyis az eredeti hat állam helyett 13 országgal kezdi meg a tárgyalásokat. Ez hazánk számára két szempontból volt hátrányos:

- A tömszerű csatlakozás („big-bang”) esetén kevesebb pénzt kapnak egyenként az újonnan csatlakozók.
- Az EU célja az volt, hogy a csatlakozást lehetőleg egy ütemben oldhassa meg. Azonban ez azt is jelentette, hogy a jobban felkészült országokat (így Magyarországot is) tovább fogja vártni a kevésbé fejlettek felzárkózására.

2002 decemberében Magyarország lezárta csatlakozási tárgyalásait az EU-val, mely természetesen még nem jelentette a csatlakozási folyamat végét. A csatlakozási szerződést hivatalosan 2003. február 20-án adták át az Európai Parlamentnek. Ezt az EP április 9-én elfogadta. A csatlakozási szándékot megerősítő, április 12-ei népszavazáson a magyar lakosság 83,76%-a mondott igent. A magyar Országgyűlés április 15-én adta meg a felhatalmazást a szerződés aláírására, melyre 2003. április 16-án kerülhetett sor.

Magyarország végül 2004. május 1-jén csatlakozott az EU-hoz, 9 másik országgal (Ciprus, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Málta, Szlovákia, Szlovénia) együtt.

A csatlakozás mérlege: „Az ország európai integrációja már korábban, tulajdonképpen a társulási szerződés 1991-es aláírásával elkezdődött, amelynek hatásaként a gazdasági kapcsolatok dinamikus növekedésnek indultak, és a csatlakozás idejére már az ország külkereskedelmének több mint háromnegyede bonyolódott az EU-val. A piacok már a szabadkereskedelmi megállapodással kinyíltak és ez egy nagyon dinamikus, sőt látványos kereskedelemnövekedést eredményezett, hiszen a szovjet orientációból kellett az Európai Közösség országaiba irányuló külkereskedelem körülbelül 25-30 százalékos részesedését 75-80 százalékos részesedés közelébe felemelni bő egy évtized alatt.

Ezzel összefüggésben a külföldi tőkebefektetések elérték a magyar GDP egynegyedét, és ezzel a globális és az európai integráltság egy olyan szintjét érte el az ország, amely hasonló a régi tagállamok szintjéhez. Reálgazdasági értelemben Magyarország tehát már a csatlakozás idejére integrálódott az Európai Unióval.

Az EU-tagság hozzájárult a magyar export jelentős mértékű szerkezeti átalakulásához, ami például azt jelenti, hogy a csúcstechnikai termékek aránya körülbelül egynegyedre

nőtt a magyar exportban, amely arány megfelel a legfejlettebb országok exportstruktúrájának. Emellett az általános gazdasági szerkezet - a szolgáltatások arányának növekedése és a mezőgazdaság arányának csökkenése - is közeledett az EU vezető országainak struktúráihoz. A teljes jogú tagság emellett segítette a tőkebeáramlás növekedését, és hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország markánsan tőkeexportőr orszaggá váljon.

A 2004-es csatlakozás óta Magyarországnak, a 2004-ben és 2007-ben csatlakozott új tagállamok felé irányuló gazdasági, elsősorban kereskedelmi kapcsolatai rendkívül dinamikusán nőttek. Ennek a folyamatnak az egységes piaci szabályozások új tagállamokkal szembeni bevezetése is ösztönzést adott....Relatív értelemben csökkent a régi tagországokba irányuló magyar export. Másrésztől ugyancsak dinamikusán alakultak a kapcsolatok a nem tagországokkal, hiszen Magyarország külső vámszínvonala viszonylag magas, 7-8 százalékos volt a csatlakozás előtt, és ez megfeleződött a tagsággal, a közös külső vámok átvételével. Ennek következményeként kedvezőbb feltételekkel tudtak exportálni Magyarországra az Európai Unió kívüli államok.”

Forrás: MFOR.hu: Palánkai: a magyar csatlakozás fő nyertese az EU és az EU vállalatai, 2009. május 1.

2.2. Jósomszédi viszony a térségben és magyarságpolitika

A magyar kormányok a kilencvenes évek első felében alapvető feladatnak tekintették, hogy a (gyakran újonnan létrejött) szomszédos országokkal rendezzék kapcsolataikat, és ezeket kétoldalú megállapodásokban foglalják írásba. A szerződésekbe a magyar kormányok igyekeztek minél széleskörűbben belefoglalni a nemzetközi kisebbségvédelmi rendelkezésekben kimondott elveket és jogeszközöket.

A következő fontosabb szerződések aláírására került sor:

1991. december 6.: magyar-ukrán jósomszédi szerződés

1992. november 6.: magyar-szlovén alapszerződés

1992. december 16.: magyar-horvát alapszerződés

1995. március 19.: magyar-szlovák alapszerződés

1996. szeptember 16.: magyar-román alapszerződés

Magyar-szlovák alapszerződés: Az alapszerződés megtiltotta a diszkriminációt, kimondta, hogy a kisebbségekhez tartozó egyes személyek saját szervezeteket, egyesületeket, politikai pártokat alapíthatnak, és részt vehetnek akár országos szinten is azokban a döntésekben, amelyek a lakóhelyükkel kapcsolatos regionális ügyeket, vagy kisebbségük helyzetét érintik. A szerződés rendelkezett továbbá a nyelvi jogokról, biztosította, hogy a kisebbségek lakóhelyükön a településneveket, az utcaneveket, közterületek neveit a saját nyelvükön tüntethessék fel, valamint hogy keresztnév- és családnévüket is anyanyelvükön jegyeztethessék be. A tárgyalások során a szlovák fél elzárkózott a csoportos jogoknak (pl. autonómia) a szerződésbe foglalásától, így azok nem is szerepelnek abban.

Magyar-román alapszerződés: Akárcsak a szlovák-magyar alapszerződést, azt az alapszerződést is hosszú vita előzte meg. Alapvető akadályt jelentett például a román alkotmány némely bekezdése, az alkotmány ugyanis figyelmen kívül hagyta a magyar kisebbség létét, és kinyilvánította a román nép egységét, mint az állam alapját. Mindezzel együtt a kisebbségekre nézve sok előnyös változtatást sikerült az alapszerződésbe foglalni, így a politikai szervezetekben való részvételhez való jogot, a kulturális és nyelvi identitás megőrzésének kölcsönös (mind Magyarországon, mind Romániában történő) tiszteletben tartását, az anyanyelv használatát köztereken, illetve, hogy nevüket anyanyelvük szerint írassák.

Az alapszerződések értékelése: A magyar-szlovák és a magyar-román alapszerződés kisebbségvédelmi szintje nem éri el a korábbi (horvát, szlovén, ukrán) szerződések szintjét. A szerződések szerény tartalommal, érzékeny kérdéseket nem érintve lettek megkötve, érződik rajta, hogy a Horn-kormány idején a magyarságpolitika alárendelődött az euroatlanti integrációnak. A román alapszerződésben a magyar fél feladta például az önálló magyar állami egyetem és a kommunizmus idején kisajátított magyar tulajdonú ingatlanok visszaadásának a követelését.

A Nyugat elégedetten vette tudomásul a szerződések megkötését, hiszen ez mind a NATO, mind az EU-csatlakozásnak fontos feltétele volt. Szlovákiával és Romániával

ugyanakkor a szerződések megkötése után nem javultak a kapcsolatok. (Szlovákiával főleg a bős-nagymarosi vízlépcső körüli viták nehezítették a relációt.)

A visegrádi együttműködés

A visegrádi együttműködés felújítására a már említett 1991. februári csúcstalálkozón került sor. Az 1991-es deklaráció céljai között szerepelt a totalitárius rendszer maradványainak felszámolása, a demokrácia védelme és a három ország összefogása a gazdasági előrehaladásban és az euroatlanti csatlakozás előremozdításában. Ezeket a célokat a '90-es évek során még sok gazdasági és politikai megbeszélés és egyeztetés követte. Az együttműködés a 90-es évek közepén részben belpolitikai feszültségek, részben külpolitikai érdekkülönbözések miatt a háttérbe szorult. A Visegrádi Együttműködésnek újabb lökést az 1999-es év adott, amikor Pozsonyban csúcstalálkozóra került sor. Az itt meghatározott együttműködési területek a következők voltak: európai integráció, bel-és igazságügy, kultúra, oktatás, tudomány, közlekedés, távközlés, környezetvédelem és biztonságpolitika. A NATO-tagság már csak Szlovákia számára volt elérendő cél, ezért az országok vezetői megállapodtak abban, hogy tanácsokkal látják el, és támogatni fogják az ország csatlakozását az euroatlanti szervezethez. Fontos előrelépés volt, hogy 2000. június 9-én a négy tagország pozsonyi székhellyel létrehozta a Nemzetközi Visegrád Alapot (IVF). Az IVF célja, hogy erősítse a tagországok együttműködését a kultúra, a tudomány és kutatás, az oktatás, illetve az ifjúsági cserekapcsolatok területén. A 2003-tól már évi 2.400.000 euróra emelt költségvetésének köszönhetően a négy tagországból minden esztendőben hat alkalommal lehet pályázatokat benyújtani a pozsonyi titkárságra. 2003-tól indult be a visegrádi ösztöndíjas program

3. Az első Orbán-kormány külpolitikája

Az első Orbán-kormány (1998-2002) a Fidesz, az MDF és a Független Kisgazda Párt koalíciója volt. A külügyminiszteri posztot Martonyi János (Fidesz) töltötte be.

A NATO-csatlakozás és a koszovói válság

Ahogy említettük, Magyarország 1999 márciusában csatlakozott a NATO-hoz. Néhány nappal később a szövetség légicsapásokat kezdett Szerbia ellen, hogy megállítsa Milosevic elnök koszovói hadműveleteit. A NATO az akcióhoz kérte a magyar légtér átengedését, ami nehéz helyzetbe hozta az Orbán-kormányt, hiszen a légicsapások magyarok által lakott területeket is érintettek, a Duna-hidak lebombázása és a folyó hajózhatatlanná válása pedig komoly külkereskedelmi károkat okozott. Az adott helyzetben azonban Magyarországnak nem volt választása, és lojális szövetségesként támogatta a NATO hadműveleteit azzal, hogy a taszári és ferihegyi repülőtereket a NATO rendelkezésére bocsátotta. (A harci cselekményekben való magyar részvételt a NATO semmilyen formában nem igényelte és ilyenekre nem is került sor.) A NATO-vezette KFOR misszióban hazánk kezdetben 350 fővel képviseltette magát. A légicsapások hozadékaként Milosevic 2000-ben bekövetkező bukása után a kétoldalú kapcsolatok Szerbiával javulásnak indultak.

Magyarságpolitika

Az Orbán-kormány alatt a magyarságpolitika intézményrendszere kibővült. A magyar-magyar kapcsolatok intézményesítéseként létre hozták a MÁÉRT-ot (Magyar Állandó Értekezlet). A Határon Túli Magyarok Hivatala a külügyi tárca alá került, így egységesebbé vált a magyar külpolitika. Kiemelendők az egyetemalapítások is: a magyar költségvetésből is támogatott komáromi szlovák állami egyetem és a magánalapítású Sapientia Erdélyi Magyar Egyetem létrehozása fontos előrelépést jelentettek.

A magyarságpolitikában a Fidesz-vezette kormánynak a legjelentősebb intézkedése a 2001 júniusában elfogadott státustörvény volt. A státustörvény személyi és területi hatálya a Horvátországban, Jugoszláviában, Romániában, Szlovákiában, Szlovéniában és Ukrajnában állandó lakhellyel rendelkező, nem magyar állampolgárságú magyarokra terjedt ki. A státustörvény 2002. január 1-jén lépett életbe, kedvezményeket és támogatásokat biztosítva a magukat magyarnak valló személyeknek és a velük közös háztartásban élőknek, akik akár más nemzetiségűek is lehetnek. A kedvezményeket és támogatásokat az anyaországban, illetve a szomszédos országokban külön, ún. magyar

igazolvánnyal lehetett igénybe venni. A magyarigazolvány birtokában a munkavállalás, az oktatás, a kultúra, az utazás, a tudományos tevékenységek, valamint a szociális és egészségügyi ellátás területén lehetett a kedvezményeket igénybe venni. A szomszédos országok közoktatási intézményeiben magyarul tanuló vagy bármely felsőoktatási intézményben hallgatói jogviszonyban álló és a státustörvény hatálya alá eső személy jogosult volt például a magyar állampolgárokat megillető diákigazolványra. A státustörvény a magyar igazolvány birtokosai számára lehetővé tette azt is, hogy évente három hónapon át Magyarország területén dolgozzanak.

A státustörvény Románia és Szlovákia részéről komoly – túlzásoktól sem mentes – kritikákat kapott, ám a Velencei Bizottság megállapította, hogy a támogatások a nemzetközi jog alapján legitimek. A szomszédos államok azt is kifogásolták, hogy a magyar kormány nem egyeztetett velük a törvény kidolgozása alatt. A státustörvény körüli viták miatt egy időre a V4 is szüneteltette a munkáját.

4. A második MSZP-SZDSZ koalíció külpolitikája

Az új kormány miniszterelnöke 2002-2004 között Medgyessy Péter (MSZP), 2004-2006 között pedig Gyurcsány Ferenc (2004-2006) volt. A külügyminiszteri posztot Kovács László (2002-2004) és Somogyi Ferenc (2004-2006) töltötte be.

A Medgyessy-kormány idejére esett Magyarország EU-s csatlakozása 2004. május elsején. A 2004-es európai parlamenti választásokon a 24 mandátumból a Fidesz 12 darabot szerzett, az MSZP kilencet, az SZDSZ kettőt, az MDF pedig egyet. Az első magyar biztos az addigi külügyminiszter, Kovács László lett, aki az adó- és vámügyi biztosi posztot kapta meg. Utódja 2009-ben Andor László lett, aki a foglalkoztatásért, szociális ügyekért és társadalmi összetartozásért felelős biztosi posztot kapta.

Az iraki háború és az afganisztáni misszió – Magyarország missziókban

Az iraki háború komoly dilemma elé állította a magyar döntéshozókat, hiszen az Egyesült Államok és Európa egyes meghatározó államai (Németország, Franciaország) gyökeresen

eltérő álláspontot alakítottak ki. Magyarország végül hét európai NATO-országhoz (Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Lengyelország, Olaszország, Portugália, Spanyolország) csatlakozva levélben feltétlen támogatásáról biztosította G. W. Bush elnököt a készülő háború kapcsán (2003. január). A levél aláírása azért is volt problematikus, mert erről Magyarország nem konzultált a többi EU-tagországgal, ami a csatlakozás időszakában megkérdőjelezte hazánk külpolitikai megbízhatóságát. A magyar állam ezt követően politikailag és erkölcsileg is támogatta az USA politikáját és a „coalition of the willing” keretében 350 katonát is küldtünk Irakba.

Szintén erre a ciklusra esett Magyarország részvétele az afganisztáni NATO-vezette ISAF-misszióban. Az első magyar csapatok 2004 augusztusában érkeztek Afganisztánba. Kabulban teljesítettek szolgálatot körülbelül 160 fős létszámmal, majd 2006 októberében feladatuk kapták, hogy vegyék át Baglán tartomány székhelyén, Pol-e Kumriban található holland PRT (Provincial Reconstruction Team – tartománybeli újjáépítési csoport) feladatait. Magyarország ezen túlmenően az Európai Unió 2007-ben beindított rendőrképző műveletében (EUPOL Afghanistan) is részt vett.

Az 1990-es évek közepe óta egyébként is jellemző volt, hogy Magyarország egyre nagyobb mértékben vett részt az ENSZ, az Európai Unió és a NATO égisze alatt külföldi missziókban. A Magyar Honvédség lehetőségeinek és képességeinek megfelelően az 1990-es évek közepéig megfigyelő missziókban képviseltette magát, az első fegyveres ENSZ-békefenntartók kiküldésére 1995-ben került sor Ciprusra. Részvételünk alapját a Magyar Országgyűlés által meghatározott 1000 fős műveleti ambíciószint képezi.

Katonai erők részvétele ENSZ-missziókban (2006-es adatok)			
1	UNIIMOG	Irán-Irak	1988-1991
2	ENSZ Főtitkár Különleges Iraki Iroda	Irak	1991
3	UNIKOM	Irak-Kuvait	1991-2003
4	UNAVEM / MONUA	Angola	1991-1999
5	UNOMOZ	Mozambik	1993-1994
6	UNOMIL	Libéria	1993
7	UNOMIR / UNOMUR	Uganda- Ruanda	1993-1994

8	UNOMIG	Grúzia	1994-2009
9	UNMOT	Tádzsikisztán	1995
10	UNFICYP	Ciprus	1995- folyamatos
11	UNMIK	Koszovó	1999-2009
12	MINURSO	Nyugat- Szahara	1999- folyamatos
13	UNMOGIP	India- Pakisztán	1999-2000
14	UNSCON	Irak	2002-2003
15	UNIFIL	Libanon	2006- folyamatos
Rendvédelmi erők részvétele ENSZ-missziókban (2006-es adatok)			
16	UNTAG	Namíbia	1989-1990
17	UNTAC	Kambodzsa	1992-1993
18	ONUMOZ	Mozambik	1994
29	UNAVEM	Angola	1994-1999
20	MINURSO	Nyugat- Szahara	1995-1996
21	UNMIBH	Bosznia- Hercegovina	1996-2003
22	UNMIK	Koszovó	1999-2008
23	UNTOP	Tádzsikisztán	2008
24	UNOMIG	Grúzia	2004-2005
25	ENSZ DPKO	New York	2002-2010

Forrás: Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre, http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/3/2006_3_1.html

1999 óta a Magyar Honvédség számos NATO szárazföldi katonai békeműveletben is részt vett. Magyar katonai erők szolgáltak Irakban (NTM-I), Koszovóban (KFOR), Albániában (AFOR), Macedóniában (Amber Fox, Essential Harvest, Allied Harmony) és Boszniában (SFOR, EUFOR) is, a már említett afganisztáni misszió mellett. Európai uniós tagságunk után Magyarország részt vett az EU Althea operációban (Bosznia-Hercegovina) egy katonai rendőri századdal, szakértőket biztosítottunk az EU Szudán/Darfur AMIS-

misszióhoz és a macedóniai művelethez is. 2005-től Magyarország részese volt a kongói EU misszióknak is.

Mindezen szerepvállalásoknak köszönhetően a Magyar Honvédség 2006-ra négy kontinensen, 14 országban és 28 misszióban 941 fővel vett részt békeműveletekben. Ez a jelenlét az egyfős szakértői, törzstiszti képvisellettől a zászlóalj nagyságú hozzájárulásig terjed. A békeműveletekhez való hozzájárulás a 2002. évi 700–720 fő helyett 2006 környékén 1000 fő körül stabilizálódott. A magyar békefenntartók többsége (2006-ban 71%) NATO-misszióban szolgált, ami kifejezte Magyarország prioritásait.

Magyar békefenntartói hozzájárulás nemzetközi szervezeteként (2006)

<i>Nemzetközi szervezet</i>	<i>Személyi állomány létszáma</i>	<i>Békeműveleti tevékenység</i>	<i>Nemzetközi jelleg</i>
ENSZ (UNFICIP, UNIMOG, UNMIK, MINURSO)	99 fő	Békefenntartó század, megfigyelők, összekötők	Cipruson: szlovák-magyar zászlóalj
EBESZ	5 fő	Megfigyelők, tanácsadó	
EU (EUFOR, KONGÓ)	118 fő	Katonai rendőri század, törzstisztek, tanácsadók	A szd. az olasz IPU (többnemzeti speciális egység) alárendeltségében
NATO (NTM-I, KFOR, ISAF, NHQ-s)	672 fő	Őr- és biztosító zászlóalj, reagáló század, egészségügyi labor	A század az olasz vezetésű MNB SW alárendeltségében
EGYÉB (MFO, Tampa)	47 fő	Katonai rendőri szakasz	Többnemzeti erők részeként

Forrás: Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre,
http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/3/2006_3_1.html

A védelmi kiadások a NATO-csatlakozás után

A Honvédség költségvetése 2000-2004 között folyamatosan a GDP 1,7%-a körül mozgott. 2005-től a költségvetési megszorítások miatt jelentősen csökkentek a rendelkezésre álló források. Többször is kritika érte Magyarországot, mivel a NATO elvárása a tagországokkal szemben kétszázalékos ráfordítás, ezzel szemben Magyarország 2006-ban a nemzeti össztermék 1,1%-át költötte csupán honvédelmi célokra. A gazdasági válság miatt a védelmi kiadások a 2006 utáni években is csökkentek.

Védelmi kiadások a GDP százalékában	Év
2000	1,7
2001	1,8
2002	1,7
2003	1,7
2004	1,5
2005	1,25
2006	1,20
2007	1,09
2008	1,20
2009	1,22
2010	1,14

5. A harmadik MSZP-SZDSZ koalíció külpolitikája

A 2006-os választásokat követően újra Gyurcsány Ferenc lett a miniszterelnök (2006-2009), a külügyminiszteri posztot a pártonkívüli Göncz Kinga (2006-2009) töltötte be.

Integrációs politika

Az EU immár teljes jogú tagjaként már nem a klasszikus eszköztárra alapuló külpolitikát folytatott Magyarország, hanem a speciális intézményi struktúrára megismerésére és új érdekérvényesítési technikák elsajátítására volt szükség. Ezt a tanulási folyamatot ráadásul gyorsan kellett hazánknak letudnia, hiszen ebben a ciklusban a magyar diplomácia már elkezdte felkészülését a 2011 januárjától esedékes soros elnökségre. Az első fázis már 2010 januárjától elkezdődött, amikor elindult a spanyol-belga-magyar csoportos elnökség, ami a lisszaboni szerződés hatályba lépése után az első hármast jelentette.

Az uniós csatlakozást követő évek másik tanulsága az volt, hogy a csatlakozást követően megváltozott a nyugat-európai államok Magyarországhoz fűződő viszonya. 1990 után a

magyar állam fő patrónusa Németország volt, de 2004 után már hazánk nem foglalta el azt a kivételezett helyzetét a német külpolitikában, mint a csatlakozás előtt. Németország ezzel együtt Magyarország legfontosabb kereskedelmi partner és legnagyobb befektetője maradt.

Magyar-német kapcsolatok: *„Mi, németek a magyarokkal több évszázados partneri viszonyban és barátságban élünk. Kapcsolataink István királyig nyúlnak vissza. Ez a barátság azokban az időkben is bizonyítást nyert, amikor a vasfüggöny megszűnt létezni. Mi, németek sosem fogjuk elfelejteni a magyaroknak, hogy ők voltak az elsők, akik segítettek nekünk áttörni a népünket évtizedeken át megosztó falat és szögesdrótot. Emlékezzünk a „Páneurópai Piknikre” 1989 augusztusára Sopronban. Sok honfitársunk, aki el akarta hagyni az akkor még létező NDK jogfosztó rezsimjét, ezt az alkalmat használta fel, hogy a szabadságba meneküljön. Mindenekelőtt azonban a magyar kormány bátor döntésére emlékezünk, amelyet 1989 szeptemberének drámai napjaiban hozott. A kormány az ellenzék támogatásával, amelyhez az Antall József vezette Magyar Demokrata Fórum is tartozott, ekkor nyitotta meg a határt, szabad be- és kiutazást biztosítva az NDK-menekültek számára. Sohasem fogjuk elfelejteni a magyar népnek ezt a barátságról tett nagyszerű tanúbizonyságot. Ezért különösen nagy öröm számunkra, hogy ma a magyar néppel együtt élhetünk az Európa Házban, békében és szabadságban.”*

(Helmut Kohl: Előszó Antall József parlamenti beszédeinek német nyelvű kiadásához.)

„A magyar–német kapcsolatok tekintetében a korai kilencvenes évek legfontosabb nemzetközi jogi aktusa a baráti együttműködésről és európai partnerségről 1992-ben aláírt szerződés volt. Amint a szerződés 1. cikke kimondja: „A Szerződő Felek kapcsolataikat hagyományos barátságuk és közös kulturális örökségük szellemében alakítják, és a mélyreható európai változások adta új lehetőségeket e kapcsolatok elmélyítése érdekében hasznosítják. A Szerződő Felek minden téren a két országot összekötő különleges kapcsolatoknak megfelelő szoros baráti együttműködésre törekednek.”

Az NSZK kötelezettséget vállalt arra, hogy támogatja hazánk közeledését az EK-hoz. 3 cikk (2) bekezdés: *„Az Európai Közösségek és a Magyar Köztársaság közötti társulási egyezmény megkötése alapot teremt ahhoz, hogy a Magyar Köztársaság politikai és gazdasági téren átfogóan közeledjék az Európai Közösséghez. Ezt a folyamatot a Németországi Szövetségi Köztársaság lehetőségei keretein belül minden erejével*

támogatni fogja.” Ugyancsak vállalta, hogy előmozdítja a hazánkban megindult gazdasági átalakítási folyamatot. Erről a 11. cikk (2) bekezdésében a következőket olvashatjuk: „*A Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy szükség van a Magyar Köztársaságban megindított gazdasági átalakítási folyamat nemzetközi együttműködés útján történő támogatására. A Németországi Szövetségi Köztársaság kész mind bilaterális, mind multilaterális síkon a Magyar Köztársaságot támogatni a fejlett szociális piacgazdaság megteremtése céljából.*” Ez a szerződés gyakorlatilag átfogja az élet minden területét, ösztönzi a kapcsolatok kiépítését és elmélyítését, mintegy a két ország közötti alapszerződésnek tekinthető.

Az alapszerződés előirányozta a hazánkban zajló gazdasági folyamatok előmozdítását is. A gazdaságban végbement három meghatározó váltás, tudniillik a tulajdonosváltás, a szerkezet- és az orientációváltás nem mehetett volna végbe ilyen rövid idő alatt és ilyen sikeresen német részvétel nélkül. A hazánkban a rendszerváltás óta beruházott mintegy ötvenmilliárd euró csaknem harminc százaléka német cégektől származik. Magyarországon letelepedtek a legnagyobb német vállalatok (Audi, Deutsche Telekom, E.ON, RWE, Siemens, Bosch és ez a sor sokáig folytatható, egészen a legutóbbi nagy szenzációig, a Kecskeméten felépülő Mercedes-gyárig), de kis- és közepes cégek is.

A beruházók stratégiai partnernek tekintik Magyarországot: munkahelyeket teremtettek, magas technológiai színvonalú termelést honosítottak meg, s egyre kevésbé az olcsó, sokkal inkább az innovatív magyar munkaerőre építettek. Ezt bizonyítja, hogy csak igen kis számban vándoroltak tovább olcsóbb bérű országokba. A gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok intenzitását jelzik a forgalmi mutatók: csupán a legutóbbi négy év adatai szerint a magyar–német áruforgalom volumene folyamatosan pozitív magyar szaldó mellett elérte, sőt messze meghaladta a harmincmilliárd eurót, s 2008-ra 37,8 milliárd euróra rúgott, ami nagyságrendjét tekintve a magyar GDP egyharmada.

A gazdasági kapcsolatok mellett rendkívül széles körűek a kulturális, oktatási és tudományos kapcsolatok is. Tekintettel arra, hogy ezzel a területtel e számban külön tanulmány foglalkozik, itt csak jelzésszerűen említem meg azokat a fejleményeket, amelyek méltán váltanak ki elismerést mindkét fél részéről. Még a rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban létrejött megállapodás alapján német segítséggel megkezdődött az orosz nyelvtanárok átképzése német nyelvtanárrá. Sorra nyíltak a német

tannyelvű iskolák (Budapest, Baja, Győr, Kecskemét), továbbá a két tannyelvű iskolák. 2002-ben megnyitotta kapuit az Andrassy Gyula Német Nyelvű Egyetem.”

Forrás: Peisch Sándor: „Soha nem felejtjük el nektek...” A magyar–német kapcsolatok az elmúlt két évtizedben, in: Külügyi Szemle, 2009/3, 44-54.

Magyar-kínai kapcsolatok

A 2000-es évek közepére tehető Magyarország és Kína kapcsolatainak a megerősödése is. Hu Jintao kínai államfő magyarországi látogatása során, 2004. június 10-én Kína és Magyarország közös nyilatkozatot írt alá, amelyben kapcsolataink új politikai minősítéseként a „baráti együttműködési partnerség” fogalmát határoztuk meg, ami illeszkedik az EU és Kína stratégiai partnerségének kereteibe. A MALÉV és a Hainan Airlines megállapodása alapján 2004. augusztus 2-án beindult a közvetlen légijárat Budapest és Peking között. Gyurcsány Ferenc miniszterelnök 2005-ben és 2007-ben is járt Kínában, akárcsak Göncz Kinga külügyminiszter (2007). Dinamikusan nőtt a turistalátogatások száma is. 2004-ben megkezdte munkáját a shanghaji magyar konzulátus, Pekingben pedig agrárattasé, Tét- és migrációs attasé is kinevezésre került. 2000-ben a kétoldalú forgalom folyó áras értéke már megközelítette az egymilliárd dollárt, 100 millió dolláros magyar export és 897 millió dolláros magyar import mellett. 2006-ban a kétoldalú forgalom értéke már megközelítette a négy milliárd dollárt, ezen belül a magyar export értéke mintegy 699 millió dollár, magyar importé pedig 3288 millió dollár volt.